

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL II.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társszerkesztő

Deák Péter

Írta

Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György, Kőhalmi László,
Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József, Szabados Tamás,
Vékás Lajos

ISBN 978 963 454 908 6

Kiadja az Akadémiai Kiadó

1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.

www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

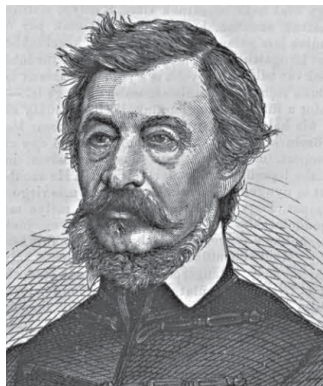
© Deák Péter, Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György,
Kőhalmi László, Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József,
Szabados Tamás, Vékás Lajos, 2024

© Akadémiai Kiadó, 2024

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

Vandrák András (1807–1884), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

Vandrák András, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, jog-filozófus, filozófus, kollégiumi professzor és pedagógiai szakíró 1807. január 24-én született Csetneken (Gömör vármegye). 1884. szeptember 14-én hunyt el Eperjesen (Sáros vármegye). A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának 1847. december 23-án tartott közgyűlésén választotta. Akadémiai székfoglaló értekezését másfél évvel később, 1849. június 4-én és július 2-án „Fries Jakab Frigyes bölcsészetének (philosophiájának) méltánylása” címmel tartotta.

Annak, hogy a székfoglaló előadás megtartására két alkalommal is sor került, a Buda visszafoglalásával kapcsolatos hadi események jelentették az okát. Számos akadémikusnak ugyanis akadályoztatásuk miatt nem volt módjuk az eredetileg 1849. június 4-re kitűzött előadás meghallgatására. A Magyar Tudós Társaság, illetve a Magyar Tudományos Akadémia történetében tudomásunk szerint egyetlen ilyen eset fordult elő a székfoglaló előadások vonatkozásában. Az Eperjesen írt, már korábban, 1848 januárjában elkészült, végleges formába öntött, a Magyar Tudományos Akadémia titoknokának elküldött székfoglaló értekezés sajnos nem jelent meg nyomtatásban, egyedül kéziratban maradt fenn.

Vandrák András Vandrák András gazdatiszt (uradalmi intéző) és Choma Zsuzsánna fia. Már szülőfalujában jeles pedagógusok oktatták, akik a korban komoly hírnévnek, tekintélynek örvendtek, közülük is Henriczy Mihály volt a legkiemelkedőbb. Vandrák Andrást édesapja Csetnekről Kassára küldte a német nyelv elsajátítása céljából. Kassáról távozva Rozsnyón töltött néhány

hónapot, majd Eperjesen folytatta tanulmányait. Eperjesen Karlovsky Zsigmond és Greguss Mihály voltak a tanárai.

Miután Eperjesen befejezte tanulmányait, 1828. július 21-én kitűnő eredménnyel tette le Tiszolcon a papjelölti vizsgát, mely ebben az időben egyúttal a tanárképesítő vizsga is volt. Két éven át tartó nevelősködés után 1830-ban Jénába ment, hogy az 1558-ban alapított egyetemen fejezze be tanulmányait. Vandrák András egy tanévet töltött Jénában, ahol bölcsészeti tanulmányokat folytatott. 1831-ben tért vissza Eperjesre.

Eperjesen azonnal alkalmazták a magasabb osztályokban előadásra kerülő magyar irodalom oktatására. 1833. augusztus 8-án a bölcsélet tanárává választották. Két osztályban, a VII. és a VIII. osztályban, logikát, pszichológiát, metafizikát, esztétikát, latin és magyar irodalmat (literatúrát) adott elő. Időnként még a matematika és a fizika oktatásával is megbízták.

Vandrák András Eperjesen később, az 1830-as évek második felében a teológiai fakultáson és a jogakadémián is oktatott. Említést érdemel, hogy igen kiterjedt, széles körű oktatói, nevelői munkájáért a kor mércéjével mérve is igen csekély, inkább csak jelképesnek tekinthető javadalmazásban részesült. Évi viszonylatban 160 forint fizetést és a csekély „tanpénzt” (Kolleggeld) kapott. Említést érdemel, hogy tanítványainak névsorát az eperjesi kollégium önálló kiadvány formájában is publikálta (Vandrák András eperjesi tanár 1833-tól 1858-ig volt tanítványainak névsora. Eperjes, 1858)

Vandrák András idősebb, tekintélyes professzori működésének idején is foglalkozott magántanulókkal. Ismert tanítványai a Kubinyi, Thuránszky, Dessewffy, Balogh, Máriássy és Szirmay családok tagjai voltak. 1845-ben Trencsén vármegye, 1847-ben Árva vármegye, 1848-ban pedig Sáros vármegye választotta táblabíróvá. A táblabíróvá választás ténye társadalmi és szakmai elismerésének komoly jele volt.

A Kiegyezést követően, 1870-ben a magyar protestáns gimnáziumok szervezetének kidolgozásával bízták meg. Ebben a minőségében vett részt az 1842. évi acsai egyetemes tanügyi értekezleten. Vandrák András nevéhez fűződik az Acsán tartott egyetemes tanügyi értekezlet, gyűlés határozatainak megfogalmazása.

Fontos megemlíteni, hogy Vandrák Andrást 25 éves tanári jubileuma (1833–1858) alkalmából 1858-ban a jeni egyetem a bölcsélet (philosophia) tiszteletbeli, „honoris causa” doktorává avatta. Ez igen rangos nemzetközi elismerésnek volt tekinthető. Tanári jubileuma alkalmából Arany János „Tanári jubileumra” című versével köszöntötte Vandrák Andrást, mely a hazai elismertség jele volt.

Vandrák András az eperjesi jogakadémián a jogbölcséletet adta elő. Az észjog (Vernunftrecht) egyik jelentős hazai képviselője volt. 1864-ben ki-

adott „Bölcséleti jogtan. (Észjog), Vezérfonalul a nyilvános leczkékben” című, bevallottan kizárólag didaktikai célokat szolgáló munkájában Heinrich Ahrens (1808–1874) munkáit vette alapul. Ahrens a XIX. század derekán nagy hatású, széles körben olvasott „Naturrecht oder die Philosophie des Rechts und des Staates” című munka szerzője.

1881-ben megkapta a Ferenc József-rend lovagkeresztjét. Az eperjesi kollégium 1883. szeptember 15-én ülte meg ünnepélyes keretek között Vandrák András fél évszázados tanári működésének jubileumát.

A Magyar Tudományos Akadémián 1885. december 21-én Vécsey Tamás (1839–1912), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagja tartott fölötte érdemeit méltató, nyomtatásban is megjelent emlékbeszédet.

Vandrák András egyházi tárgyú dolgozatait a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban (1843 és 1848), valamint a Protestantische Jahrbücher für Österreichben tette közzé. Cikkei az Athenaeumban (1841. X. Az eperjesi magyar társaság dolgában) és a Protestantische Jahrbücherben (1854. I. Das evang. Distrikual-Kollegium in Eperjes) jelentek meg. Publikált a Magyar Tudományos Akadémia Értesítőjében is (Reden und Trauergedichte bei dem Begräbniss... Jos. Mich. Schwarz. Kaschau, 1858. Az eperjesi evangélikus kollégium Értesítőjében megjelent munkái: A személylegesség, alanyiség, a tárgyilagosság fogalmai tudományos becének kellő mértékre leszállítása (1878), Az erkölcsi világ lényege és fontossága kivált a társadalomban (1879), Az esztetikai világ lényege s kulturális fontossága (1882) és Az emberi tudat és hit világa bölcséleti szempontból.

Vandrák András igen széles körű, korában nemzetközileg, elsősorban német nyelvterületen is ismert és értékelt tudományos és művelődéspolitikai munkássága ma is joggal tarthat számot figyelemre.

Hamza Gábor

Vandrák András művei

Lelkileges embertan, vagyis physikai anthropologia, kézikönyvül oskolák számára. Eperjes, 1841 (Magyar és latin címmel és szöveggel. 2. kiadás: «Lélektan a bölcsészet tanuló ifjuság számára» Eperjes, 1847; 3. újonnan szerkesztett és javított kiadás: «Lélektan mint gymnasiumi kézikönyv» Eperjes, 1863); *A philosophiai ethika elemei. Vezérfonalul... Lőcse,* 1842 (2. átdolg. kiadás: «Bölcséleti erkölcsan» Eperjes, 1865); *Elemi logika. Köztanításnál vezérfonalul.* Eperjes, 1844; *Tiszta logika, felgymnasiumi tanulók számára.* Eperjes, 1861 (2. teljesen átdolgozott kiadás, 3. kiadás. Eperjes, 1867); *Bölcséleti jogtan. (Észjog), Vezérfonalul a nyilvános leczkékben.* Eperjes, 1864; *Emlékbeszéd*

Krajzell Andrásról. Eperjes, 1867; *Az eperjesi egyházkerületi ág. hitv. evangélikus collegium multjának és jelen állapotjának vázlatos rajza.* Eperjes, 1867 (Angol nyelven: fordította Dallos Gyula és Pulszky Ágost. Pest, 1864) és Magyarhoni ev. gymnasiumok szervezése. *Hely nélkül,* 1870. Kéziratban maradt, nem publikált munkái az alábbiak: A subjectivitás és objectivitás. „személylegesség és tárgyilagosság” fogalmai tudományos becének kellő mértékre szállítása, Fries Jakab bölcséletének méltánylása: Akadémiai értekezés. Készíti Vandrás András, mint kinevezett magy. akadémiai levelező tag 1848-ban Eperjesen (1848); *Mi a napéjegyenpont látszólagos hátrálásának igazi oka?* (1862) és *Általános neveléstan* (1864).

Felhasznált irodalom

Vécsey Tamás: *Emlékezés Vandrak András akadémiai levelező tag felett.* MTA Emlékezők III. 8. Budapest, 1886; *Emlékünnepély, melyet Vandrak András emlékezetére ült az eperjesi Collegium.* Eperjes, 1886; Mayer András: *Vandrak András, az eperjesi ev. kollégium tanára.* Budapest, 1911; Szelényi Ödön: *Vandrak András mint pedagógus.* Magyar Paedagogia 1916; Szelényi Ödön: *Vandrak András pedagógiai iratai.* Magyar Paedagogia 1917; Mészáros András: *Vandrak András filozófiai rendszere.* Pozsony – Budapest, 1980; Mészáros András: *Vandrak András. Vigilia* 1984; Evi Herzer: *Der Naturrechtsphilosoph Heinrich Abrens (1808–1874).* Berlin, 1993; Tökölly Gábor: *Ki kicsoda Rozsnyón.* Somorja, 1999; Mészáros András: *A filozófia Magyarországon (a kezdetektől a 19. század végéig).* Pozsony, 2000; Szabadfalvi József: *A magyar észjogi iskola. Állam- és Jogtudomány* 50 (2009) és Mészáros András: *Szétartó párhuzamok. Esettanulmányok a magyar filozófia történetéből.* Dunaszerdahely – Pozsony, 2014.